

Észrevételek¹ az FKI² és a VASKUT³ történetéhez

Addition to the history of FKI and VASKUT

A hazai tudományos kutatás múltjához kapcsolódóan az Anyagvizsgálók Lapja a legutóbbi számaiban [1-5], szép és adatgazdag cikkeket közölt a magyar anyagvizsgálói szakma két, egykor igen fontos kutatóintézetének tevékenységéről: Csanády Andrásné Bodoky Ágnes írta meg az Fémipari Kutató Intézet (FKI) történetét, Fehérvári Attila pedig, négy felvonásban, a Vasipari Kutató Intézet (VASKUT) történetét. Mindkét cikk nagyszerű mementója annak a korszaknak, amelyben a magyar anyagvizsgálói, anyagtechnológiai, kohászati és bányászati szakmák – valamint a velük szorosan együttműködő felsőoktatás – rendkívüli teljesítményt értek el még az évtizedeken át tartó, diktatórikus politikai-gazdasági rendszer körülményei közepette is.

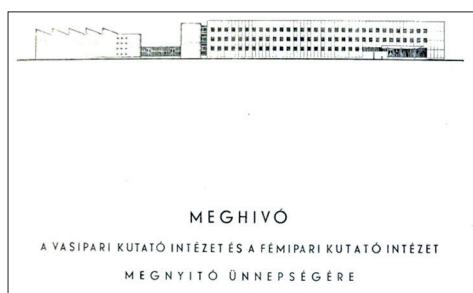
Fehérvári Attila cikkeiből jól látható: rendkívül alaposan ismeri az intézet történetét. Annak alapítása és elindulása éveiben azonban még nem dolgozott ott. Talán emiatt tekint másféle élmények alapján a két kutatóintézet megszületésének időszakára. Én itt igyekszek a történeti források talaján maradni. A Fémipari Kutató Intézetet ugyanis nem 1951-ben alapították, miként a Vasipari Kutató Intézetet sem 1952-ben, hanem – miként a szerzők ezt pontosan le is írják – jóval korábban. Az áljubileumoknak mindössze annyi alapja lehet, hogy ekkor kapták a címben szereplő elnevezésüket. De ez még hetven év múltával sem lehet elegendő ok a történelemharmonizálásra. Csanády Andrásné Bodoky Ágnes világosan el is mondja: „az intézmény neve 1951-ben Fémipari Kutató Intézet (FKI) lett. Ez történt 70 éve”.

A VASKUT egykori cégtáblája és az FKI törzsgárdatagi jelvénye

Az elmúlt évtizedekben egyébként számos alkalommal adott hírt a szakmai sajtó az intézmények valódi jubileumairól. Ezekből a cikkekből álljon itt néhány példa: a valódi jubileumokról szóló cikkek címei magukért beszélnek.

- Tízéves a Vasipari Kutatóintézet. *Kohászati Lapok*, 92 (1959:5) 204.
- Verő József: A Vasipari Kutató Intézet 10 éve. *Kohászati Lapok*, 92 (1959:7) 331–332.
- 20 éves a Fémipari Kutatóintézet. *Magyar Alumínium*, 5 (1968:3–4) 125.
- Jubileumi előadássorozat a Fémipari Kutató Intézet 20 éves fennállása alkalmából. *Bányászati és Kohászati Lapok. Kohászat*, 101 (1968:7) 293–294.
- Ruhmann Jenő: A Vasipari Kutató Intézet 20 éves jubileumi ünnepe. *Bányászati és Kohászati Lapok. Kohászat*, 102 (1969:9) 406.
- Verő József: A Vasipari Kutatóintézet 20 éve, jelene és jövője. *Bányászati és Kohászati Lapok. Kohászat*, 102 (1969:11) 464–467.
- Szőke László: Visszapillantás a Vasipari Kutatóintézet 20 éves jubileumi ünnepeire. *Bányászati és Kohászati Lapok. Kohászat*, 102 (1969:11) 468–470.
- Verő József: A 20 éves Vasipari Kutatóintézet Öntödei Szakosztálya. *Bányászati és Kohászati Lapok. Öntöde*, 20 (1969:11) 241.
- A Fémipari Kutató Intézet 25 éves jubileumáról. *Bányászati és Kohászati Lapok. Kohászat*, 106 (1973:8) 365–366.
- Zambó János: A 25 éves Fémipari Kutató Intézet. *Bányászati és Kohászati Lapok. Kohászat*, 106 (1973:8) 366–370.
- A Fémipari Kutató Intézet 25 éves jubileumi ünnepe. *Magyar Alumínium*, 10 (1973:8) 241–244.

Meghívó a VASKUT és az FKI megnyitó ünnepségére

¹ A felelős szerkesztő mindig is arra törekedett és törekszik most is, hogy a lehető legobjektívebb képet hagyjon a következő generációkra. Ettől vezérelve örömmre szolgált mind Csanády Andrásné Bodoky Ágnes, mind pedig Fehérvári Attila hallatlan energiával összeállított közleménye. Ugyancsak örömmel vettem Dobránszky János pontosító szándékkal írt észrevételeit, amelyet természetesen továbbítottam az eredeti cikkek Szerzőinek annak érdekében, hogy a közlés előtt a vitás kérdésekben vagy közös nevezőre juthassanak, vagy érveiket kifejthessék.

² Csanády Andrásné Bodoky Ágnes állásfoglalása: Köszönet Dobránszky Jánosnak a kiegészítő irodalomkutatásért, de a témakört a magam részéről lezártak tekintem.

³ Fehérvári Attila állásfoglalása: A kommunista hatalomátvételt követő évben, 1949-ben megkezdődött az az ipar erőltetett fejlesztése, amelynek támogatására elhatározták a Vasipari Kutató Intézet és a Fémipari Kutató Intézet megalapítását. Az általad idézett tudósok ezt tekintették az alapítás évének. A kormányzat hatalmas összeget különített el egy székház építésére és felszerelésére, amely 1951-ben valósult meg. Itt új helyen, feltételekkel és szervezetben kezdődött meg a munka, ezért joggal tekinthetjük 1951-et az alapítás évének. Ezt erősíti meg az általad is bemutatott meghívó, amely 1951. szeptember 12-ére, a Vasipari Kutató Intézet és a Fémipari Kutató Intézet megnyitó ünnepségére szól.

- A Vasipari Kutató Intézet 25 éves jubileumi ünnepei. *Bányászati és Kohászati Lapok. Kohászat*, 107 (1974:10) 479–480.
- Horváth János: 25 éves a Vasipari Kutató Intézet Öntödei Osztálya. *Bányászati és Kohászati Lapok. Öntöde*, 25 (1974:10) 217–218.
- 40 éve alapították a Fémipari Kutató Intézetet, a hazai alumíniumipar tudományos bázisát. *Magyar Alumínium*, 25 (1988:10) 313–315.

A mindkét kutatóintézetet alapító Gillemot Lászlót a VASKUT igazgatói székében követő Verő professzor a következőképpen idézte fel az alapítás részleteit:

„Az 1949. április 23-án kelt 3600 számú Korm. rendelet több más intézmény között a Vasipari Kutató Intézet létesítését is elrendelte. Gillemot László egyetemi tanár, akadémiai levelező tag, az akkor már működő Alumínium- és Könnyűfém Kutató Intézet igazgatója kapott megbízást az újonnan alapított Intézet megszervezésére és abban a munka megindítására. Május 1-i hatállyal kezdődött meg az Intézet első munkatársainak kinevezése. Ennek megfelelően a Korm. rendelet keltét kell a Vasipari Kutató Intézet születésnapjának tekinteni, 1949. május elsejét pedig a működése kezdőpontjának /.../ Gillemot László, az intézet szervezője 1952. december 1-ig igazgatója is maradt”.

Az idézett szöveget Verő József írta, a Vasipari Kutató Intézet 10 éve című cikkében, amely a *Kohászati Lapok* 1959. évi 7. számának 331-edik oldalán olvasható. A szóban forgó kormányrendelet – 3600/1949. (IV. 23.) Korm. rendelet az ipari kutatás megszervezéséről – alapján pontosítani lehet az adatokat:

„2. § (1) Az ipari kutatási szervek a következők: /.../ 1. már működő intézetek: /.../ Alumínium és Könnyűfém Kutató Intézet /.../ 2. a jelen rendelet alapján létesítendő szervek: a) intézetek: Vaskutató Intézet”.

A két legendás professzor között egy nagyon tanulságos levélváltás zajlott le 1974 tavaszán az akkor már öt évvel korábbi, a 20 éves évfordulóra írt Verő-cikknek az alapításról szóló pontatlanságai miatt (a BME levéltárában fennmaradt levelek másolata a mellékletben elolvasható).

Fehérvári Attila kétrészes cikkéből fontos részleteket lehet megismerni, de néhány részletet illetően pontosítani szeretném az adatokat.

- Az 1940-es évek végén a Gillemot professzor vezette tanszék pontos neve *Mechanikai Technológiai Intézet* volt.
- 1952-ben nem kellett az intézetet kettéosztani, mivel az alapításuktól kezdve önálló intézetek voltak, „csak” mindkettőnek Gillemot László volt a megalapítója és az igazgatója.
- Verő József már 1947-ben akadémikus lett, az MTA levelező tagja, 1949-ben pedig az MTA rendes tagja.

- Romvári Pál csak 1966-tól 1968-ig volt egyetemi tanár a Zorkóczy-tanszéken, utána pedig, 1990. december 31-ig tanszékvezető egyetemi tanár a Romvári-tanszéken (az adat forrása: *Anyagvizsgálók Lapja*, 3 (1993:3) 123–125).

Az egykori FKI és VASKUT bár fogyó, de még szép számmal élő és meg nem törő népe időnként összegyűlik, és fel-feleleveníti a régi szép időket. A tanúk azonban egyre fogynak. Ezért is illeti nagy-nagy köszönet Csanády Andrásné és Fehérvári Attilát azért, hogy összegyűjtötték és megírták a magyar ipar és a magyar tudományos kutatás egykor nagyszerű intézményeinek a történetét. Hálás lehet az utókor az *Anyagvizsgálók Lapjának* is, amiért nem csak helyet adott a cikkeknek, de inspirálta is a szerzőket.

Dobránszky János

Irodalomjegyzék

- [1] Csanády Andrásné Dr. Bodoky Ágnes: A Fémipari Kutató Intézet (FKI) 70 éves jubileuma (1951-2021) - Anyagtudományi töredékek (1971-1997), *Anyagvizsgálók Lapja*, 2021/IV. lapszám, pp. 61-75.
- [2] Fehérvári Attila: A Vasipari Kutató Intézet 70 éves-jubileuma (1952-2022) - I. rész, *Anyagvizsgálók Lapja*, 2022/I. lapszám, pp. 60-66.
- [3] Fehérvári Attila: A Vasipari Kutató Intézet 70 éves-jubileuma (1952-2022) - II. rész, *Anyagvizsgálók Lapja*, 2022/II. lapszám, pp. 76-82.
- [4] Fehérvári Attila: A Vasipari Kutató Intézet 70 éves-jubileuma (1952-2022) - III. rész, *Anyagvizsgálók Lapja*, 2022/III. lapszám, pp. 61-65.
- [5] Fehérvári Attila: A Vasipari Kutató Intézet 70 éves-jubileuma (1952-2022) - IV. rész, *Anyagvizsgálók Lapja*, 2022/IV. lapszám, pp. 92-98.

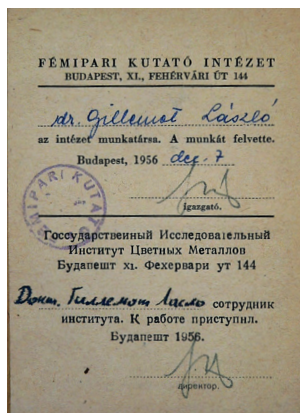
Melléklet

(Gillemot László levele Verő Józsefhez; 1974. április 22.)

„Kedves Józsi!

Mint már egyszer a Szakcsoport ülésén említettem, a Vasipari Kutató Intézet 20 éves jubileumán elmondott és a *Bányászati és Kohászati Lapokban* közölt beszéded az Intézet alapításával kapcsolatban igen sok tévedést tartalmaz, amelyet engedj meg, hogy itt számodra helyreigazítsak.

A történelmi tények a következők: engem a legjobb emlékezetem szerint 1949. március 1-én neveztek ki a Vasipari Kutató Intézet igazgatójának azzal a megbízással, hogy annak megszervezésére és felépítésére tegyek javaslatot. Ekkor már a Fémipari Kutató Intézet igazgatója voltam 1948 óta, amelynek az alapjait a *Műszaki Egyetem Mechanikai Technológiai Intézetében* teremtettem meg. Feladatomban úgy szolgált, hogy terjessem Minisztertanács elé a Vasipari Kutató Intézet felépítésének terveit, ami 1949 novemberében meg is történt. Nyomatékosan felhívnam szíves figyelmeteket arra, hogy nem 1949 novemberéig kellett volna felépíteni a Vasipari Kutató Intézetet, ami márciustól novemberig egy tökéletes abszurdum, hanem az építés koncepcióját kellett elkészíteni, ami szintén hatalmas feladat, de ez viszont el is készült. 1949 novemberéig egyik intézetnek sem volt építkezési beruházása, mert ezt 1949 novemberében szavazta meg a Minisztertanács. Alapvetően téves tehát a cikk azért, mert úgy hangzik, mintha 1949 novemberében kellett volna az Intézetnek készen lennie és hosszú késéssel csak 1951 szeptember 1-re készült el. Ezzel szemben a valóság az, hogy 1949

Igazolólap az 1956-os forradalom leverése után

novemberében szavazták meg az építkezést és 1951 szeptember 1-én a felépített, megszervezett és berendezett Vasipari Kutató Intézet megnyitotta a Fémipari Kutató Intézettel együtt. Ezek szerint 1949. márciusától novemberéig tehát mintegy 7-8 hónap alatt készült el a tervezés és szervezés és a telek megkeresésével, a szükséges építési engedélyek beszerzésével, valamint a műszerbeszerzéssel együtt 1 és 3/4 év alatt épül fel a két intézet jelenlegi telephelye. Ne tarts szerénytelennek, ha azt állítom, hogy ez akkor és azóta is szinte egyedülálló teljesítmény volt, tehát rendkívül meglepően érintett beszéded és cikkednek a megállapítása.

A Nehézipari Központban semmiféle olyan csoport nem működött, melynek feladata a Vasipari Kutató Intézet megalapítása lett volna, a való tény az, hogy én személy szerint a Nehézipari Központ Műszaki Fejlesztési Főosztályának a vezetője voltam, de a feladataim között a Vasipari Kutató Intézet nem szerepelt, más pedig ezzel a kérdéssel ott nem foglalkozott.

Mindezt azért tartom szükségesnek helyreigazítani, mert a Fémipari Kutató Intézet már a lezajlott 25 éves jubileumán egy régi kedves munkatársam emlékeztetett arra, hogy az alapítási év és azt követő évek fizetési lajstromain engem nem találtak, jöllehet tudták, hogy az Intézetet én alapítottam és vezettem tovább is. Ugyanigy nem vagyok található a Vasipari Kutató Intézet fizetési lajstromjain sem, mert kb. 1951 tájéka fedezte fel az illetékes főnök azt, hogy nekem egyik intézetnél sincsen fizetésem, jöllehet kinevezett igazgató vagyok mind a két helyen. Miután éveken át fizetés nélkül vezettem az intézeteket, rendkívül nagy súlyt helyeznék arra, hogy legalább ez a tényleg önzetlen tevékenységem ne egy torz tükörképen maradjon meg, mint ahogy a 20 éves évfordulón elmondott beszéded és a Kohászati Lapokban leközölt cikk a fentieket figyelembevéve a valósággal sajnos nem egyezik. Bár a vonatkozó okmányok tudomásom szerint az Intézetben vannak és nem nálam, az elmondottakat velem együtt végigcsinálta pl. Illyés Tibor a Fémipari Kutató Intézet jelenlegi gazdasági igazgatóhelyettese. Azt pedig Te is tudod már, hogy 1952 szeptember 1-én felszerelve, megszervezve és üzemképes állapotban adtam át Neked az Intézetet.

Baráti Üdvözlettel,
Dr. Gillemot László”

Verő József válaszelevele Gillemot Lászlóhoz; 1974. április 30.

„Kedves Barátom!

A Vaskut alapításának hiteles történetét leíró kedves leveledre úgy érzem, válaszolnom illik. Nem azért teszem, hogy mentegessem magamat a történelmi hűség elleni vétségeimért, hanem inkább azért, hogy én is helyesbítsek az 1969. évi események történetén. Főleg arra szeretnék hivatkozni, hogy a jubileum napján elmondott beszéded és az, ami később a Bányászati és Kohászati Lapokban megjelent, nem ugyanaz a szöveg. A lap szerkesztőségébe ugyanis rövidítve kérte tőlünk a beszéd szövegét; ezt a rövidebb szöveget nem én készítettem, sőt az emlékezetem szerint nem is láttam. Az eredeti szövegben például aligha szerepelt az a mondat, hogy az épületnek 1949 őszére kellett volna elkészülnie, hiszen pontosan emlékszem, hogy az akkor alakuló akadémiai bizottságnak egyik ülésén, 1950 késő tavaszán bemutattad az épület tervét. Az idézett szerencsétlen mondat talán úgy született meg, hogy az átdolgozó rövidség kedvéért összevonta a tervezést és építést. Kerestük a beszéd eredeti, teljes szövegét, de nem sikerült nyomára akadni; én magam se őriztem meg.

Felvetődik természetesen a kérdés, miképpen kellene korrigálni, legalább azt az ominózus mondatot. Azt őszintén szólva nem tartanám célszerűnek, hogy az 1969-ben megjelent közleményre hivatkozva, helyesbítő szöveget közöltessek ugyanott, bár erre is hajlandó vagyok, ha szükségesnek tartod. Jobb megoldásnak látszik, ha leveledet a Vaskut irattárába, az alapítás és indulás iratanyagába helyeztetem, hogy az intézet multjával majdan foglalkozók hiteles forrásként felhasználhassák. Az alapítás történetése vonatkozó, csak megközelítően is ennyire részletes dokumentum ugyanis nem létezik az irattárunkban.

Ha ez a megoldás elnyeri a tetszésedet, egyik utolsó igazgatói ténykedésem lesz az erre vonatkozó intézkedés.

Véleményedet a jövő heti személyes találkozásunkkor gondolom élőszóval közölheted velem. Az intézet egyébként még mindig birtokban van, legalább papíron, mert utódomnak még nem adhattam át.

Baráti üdvözlettel
Dr. Verő József”

ANYAGVIZSGÁLÓK LAPJA PUBLIKÁLJON NÁLUNK!

**Írjon szakmai vagy általános
témájú cikket**

az

Anyagvizsgálók Lapjába!

Részletekért látogassza meg honlapunkat,
vagy írjon az alábbi email címek valamelyikére:

info@anyagvizsgaloklapja.hu
avilap.szerk@gmail.com

www.avilap.hu

